

Л.М. Цибук

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Проблема застосування інтерактивних методів під час навчання є досить актуальною [1, 2, 3, 4 та ін.]. Аналіз літератури показав, що методи навчання розподіляють на три узагальнені групи: пасивні, активні та інтерактивні.

Пасивний метод – це форма взаємодії вчителя та учнів, під час якої вчитель є основною особою, яка керує процесом навчання. Учні при такому стилі навчання є лише слухачами. У вузах пасивний метод застосовується у вигляді лекцій.

Активний метод – це форма взаємодії вчителя та учнів, під час якої вони активно взаємодіють один з одним, тобто учні виступають вже не як пасивні слухачі, а як активні учасники процесу.

Інтерактивні методи дещо схожі з активними: активна взаємодія всіх учасників процесу. Але на відміну від активних методів, під час інтерактивних здійснюється взаємодія не лише між учителем та учнями, а й між самими учнями. Головна роль учителя полягає у спрямуванні діяльності учнів на досягнення основної мети.

Мета статті полягає у визначенні впливу інтерактивних методів навчання на пізнавальну активність студентів-психологів та їхнього професійного мислення.

До інтерактивних підходів відносять творчі завдання, роботу в малих групах, ділові та рольові ігри, тренінги, дослідницькі проекти, кейс-стаді, мозковий штурм та ін.

Основною відмінністю інтерактивних вправ є спрямованість на вивчення нового матеріалу. Навчальний процес полягає у взаємодії, діалозі, під час якого учні вчаться критично мислити, проводити всебічний аналіз та розв'язувати складні проблеми.

У наших попередніх статтях [5 та ін.] ми визначили, що важливими складовими професійного мислення психолога є евристичність, інтуїтивність та рефлексія. Психолог також повинен уміти аналізувати поставлену проблему, порівнювати з тими, які вже виникали в його практиці, бачити її в цілому, критично підходити до можливих шляхів розв'язання, аналізуючи їх і порівнюючи можливі наслідки, моделювати подальший обіг подій, прогнозувати, творчо підходити до своєї справи, а також усвідомлювати свої можливості.

Теоретичний аналіз сутності інтерактивних методів навчання дав нам можливість визначити доцільність застосування деяких з них під час вивчення певних дисциплін.

Найпоширенішими та найуживанішими в системі вищої освіти є ділові ігри. Особливість цього методу полягає в імпровізованому розігруванні

учасниками різних ролей у заданій проблемній ситуації, імітації ситуацій професійної діяльності.

Серед модифікацій ділових ігор науковці називають: операційні, бліц-ігри, професійні та рольові. Операційні ігри допомагають відпрацювати виконання конкретних специфічних операцій. Бліц-ігри відрізняються миттєвістю проведення. Професійні ігри передусім спрямовані на формування професійно необхідних, практичних умінь і навичок.

Професійна ділова гра має три рівні складності:

1-й, – аналіз конкретних професійних ситуацій: студенти знайомляться з ситуацією, із сукупністю взаємопов'язаних фактів та явищ, які характеризують конкретну подію, що виникає перед спеціалістом у його професійній діяльності, та пропонують власні рішення, які в подальшому обговорюють всією групою.

2-й, – розігрування ролей: студенти одержують вихідні дані з певної ситуації, а потім деякі з них виконують запропоновані ролі. Група спостерігає за ігровою ситуацією, оцінюють дії виконавців та прийняті ними в ході гри рішення. Використовується для вироблення практичних професійних і соціальних навичок.

3-й, – повномасштабна ділова гра, що імітує професійну діяльність та наслідки прийнятих професійних рішень.

Основною метою ділової гри є закріплення знань, формування практичних умінь і навичок. Крім того, ділові ігри розвивають логіку, уміння планувати діяльність, формулювати власні пропозиції і в той же час прислухатися до думки інших, ефективно спілкуватись, приймати нестандартні рішення та ін. Ділова гра дозволяє активізувати увагу, уяву, творчі здібності, зацікавити студентів у вивченні матеріалу.

У ході ділової гри фіксуються три рівні інтелектуальної активності:

1) репродуктивний, якщо при сумлінній та енергійній роботі, учасник гри залишається у рамках спочатку знайденого способу дії;

2) евристичний, якщо учасник гри, використовуючи випробований спосіб роботи, без стимуляції зовні, продовжує аналізувати, співставляти між собою окремі задачі, що приводять до оригінальних рішень;

3) креативний (творчий), якщо для учасника гри рішення знайдене «евристом» є не останнім пунктом дії, а проблемою, самостійною метою.

Практика показала, що ділові ігри можна використовувати під час вивчення багатьох дисциплін психолого-педагогічного циклу. Так, нами широко використовуються ділові ігри під час

проведення занять з дисципліни «Організація психологічної служби», що викладається на четвертому курсі. Це такі ігри, як: «Замовлення психолого-педагогічної експертизи»; «Психолого-педагогічний консиліум»; «Перші дні роботи психолога в школі» тощо.

Під час створення нами даних ігор, ми враховували та реалізовували принципи: а) імітаційного моделювання змісту професійної діяльності; б) принцип відтворювання проблемних ситуацій, типових для даної професійної діяльності; в) сумісної діяльності учасників в умовах взаємодії; г) діалогічного спілкування і взаємодії.

Під час проведення даних ігор ми помітили, що вони не лише активізують пізнавальну активність студентів, але й сприяють розвитку таких особливостей професійного мислення, як критичність, рефлексія (об'єктивне оцінювання власних можливостей), прогностичність.

Спілкування з студентами-психологами показало, що в них виникає безліч проблем, пов'язаних із окремими випадками консультування батьків, підлітків, сімейних пар тощо. Якщо ці ситуації розглядаються викладачем поверхово, без детального розбору, то проблема залишається. Але після застосування ділової гри, коли кожен може випробувати себе у ролі клієнта або консультанта і при цьому викладач надає певну допомогу – питань вже майже не виникає. Така ділова гра також надає можливість розглянути декілька варіантів розв'язання однієї і тієї ж проблеми залежно від певних нюансів. Тому особливо потрібними є ділові ігри під час вивчення дисциплін, пов'язаних з консультуванням, адже тут відбувається набуття та відпрацювання певних навичок, розгляд реальних ситуацій, що трапляються у роботі практичних психологів, і якщо в подальшому на практиці виникає подібна ситуація, то студент розв'яже її більш упевнено.

З метою розгляду складних випадків консультування можна також запропонувати викладачам використання кейс-стаді, тобто метод вивчення випадку. Оскільки цей метод передбачає використання реальної історії, це стане у нагоді студентам та приверне їх увагу і цікавість. При підготовці конкретної ситуації бажано дотримуватися певної структури: вступ; опис попередніх подій; проблема.

Можна також використовувати відеоматеріали з певною ситуацією, яку потім студенти повинні проробити та підготувати певні рекомендації щодо її розв'язання. При цьому студентам пропонується спочатку лише відеозапис проблеми, а відеозапис розв'язання – тільки після того, як вони запропонують свої варіанти. Це надасть змогу порівняти власні припущення з тими діями, які пропонує практикуючий психолог.

Для розгляду та аналізу ситуації, група

розбивається на підгрупи по 5-6 чоловік. Протягом визначеного проміжку часу підгрупи, намагаючись не заважати одна одній, обговорюють надану ситуацію та намагаються знайти шляхи її розв'язання. Після цього представники кожної підгрупи пропонують власний варіант розв'язання проблеми, аргументуючи та обґрунтовуючи його. Всі запропоновані варіанти обговорюються. В кінці обговорення викладач дає оцінку роботі всіх підгруп та кожного студента.

Кейс-стаді нами застосовувались під час вивчення дисципліни «Організація психологічної служби». Використовувався не відеозапис, а ретельне та детальне повідомлення проблемної ситуації. Це були реальні ситуації, пов'язані із труднощами, що виникають у практичного психолога: а) розгляд випадку роботи із важким підлітком (підліток пропускає уроки, агресивно поводить по відношенню до довозишніх); б) непорозуміння із батьками (батькам не подобаються друзі дитини); в) конфлікт між педагогом та учнями (на думку дітей, вчитель занижує оцінки, не поважає їх особистість).

Застосування даних ситуацій під час практичних занять показало, що метод кейсів допомагає майбутнім практичним психологам не лише набути певний досвід, а й розвинути деякі мисленеві операції: аналіз, класифікацію, узагальнення, порівняння. Він сприяє розвитку прогнозування, критичного та творчого мислення.

Також під час розв'язання певної ситуації або проблеми можна застосовувати мозковий штурм. Дана форма роботи дозволяє генерувати велику кількість творчих та креативних ідей за короткий проміжок часу.

Практика викладання дисципліни «Експериментальна психологія» на другому курсі Інституту психології показала, що застосування мозкового штурму призводить до більш ретельного планування експерименту з дослідження певної проблеми, студенти більш осмислено підходять до обирання методів та методик дослідження, намагаються підібрати (уявно) репрезентативну вибірку, з урахуванням мети та завдань дослідження.

Те, що на першій фазі забороняється коментувати надані ідеї, надає можливість висувати навіть неймовірні припущення – гіпотези. Це в певній мірі стимулює творче мислення. Подальше обговорення висунених припущень з метою знайти найбільш вдале рішення, найбільш доцільний та ефективний експеримент, вимагає аргументованої критики, що сприяє розвитку аналізу, синтезу, порівняння, а також узагальнення.

Дещо подібним до мозкового штурму є експертне обговорення. Виділяється група експертів, до якої входить викладач та від двох до семи студентів, які попередньо розглянули і підготували певну тему. Вони обговорюють запропоновану тему з різних точок зору, відповідають на питання інших

студентів. При цьому викладач має право виступити із загальним коментарем лише після того, як тема вичерпана.

Застосування нами експертного обговорення під час вивчення тем «Класифікація методів дослідження» та «Неекспериментальні методи дослідження» показало, що студенти проявляють більшу активність, частіше задають питання, що стосуються даної теми, своїм співкурсникам, ніж викладачу, що сприяє більш усвідомленому сприйняттю, розвиває критичне мислення.

Досить популярними в останній час є також проектні форми роботи. Проект – це технологія вирішення деякої практичної проблеми, створення конкретного продукту. Проект – це втілена в реальному продукті продумана діяльність людини. Проект вчить студента займати позицію діяча на всіх етапах своєї практичної роботи, тобто формує суб'єктну позицію.

Проектна форма роботи може бути як індивідуальною, так і груповою. І в першому і в другому випадках вона вимагає від студента ретельної підготовки, адже необхідно не лише знайти матеріал з певного питання, а й підготувати презентацію, тобто створити обґрунтований та цілісний погляд на певний об'єкт, явище або подію. На даний час студентів-психологів навчають цьому створювати презентації із застосуванням комп'ютерних технологій під час вивчення дисциплін з інформаційних технологій.

На парах з дисциплін «Експериментальна психологія», «Організація психологічної служби» та «Основи ПР» (для магістрантів) ми широко застосовували даний метод.

Перша дисципліна допомогла студентам усвідомити: а) різницю між різними видами наукових досліджень; б) послідовність проведення психологічного дослідження; в) особливості контент-аналізу та ін.

На практичних заняттях з «Організації психологічної служби» метод проектів застосовувався: а) під час розгляду нормативної документації практичних психологів; б) вивчення теми «Психологічна просвіта» (необхідно було визначити основні інтереси батьків, учнів та вчителів різного ступеня навчання та підготувати відповідну бесіду, враховуючи вимоги до проведення бесід з певною категорією слухачів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Давыдов Н.А., Бойченко Н.А. Как быстро научиться и эффективно обучать специалистов. – Симферополь, 1992.
2. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления. – М., 1997.
3. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под ред. А.А.Крылова,

Під час вивчення дисципліни «Основи ПР» магістранти отримали завдання розробити та презентувати власну ПР-кампанію. При цьому кожен мав право обрати той напрям, який йому більш до вподоби: бізнес, політика, культура тощо.

Вміння складати проекти та проводити презентацію допомагає систематизувати уявлення по певному питанню, розвиває аналітико-синтетичне мислення.

Специфічним для студентів-психологів можна вважати тренінги, що можуть проводитись і проводитись в Інституті психології під час практичних занять з певних дисциплін: психологічного консультування, психотерапії та спецкурсів. Тренінг дає можливість кожному студенту спробувати себе в певній діяльності, відпрацювати навички групової та індивідуальної роботи. Даний вид діяльності, як показує практика, також впливає на розвиток професійних якостей та мислення студентів. Зокрема, сприяє розвитку рефлексії, що є складовою частиною професійного мислення практичного психолога.

Нами застосовувались елементи тренінгової роботи під час вивчення дисципліни «Організація психологічної служби»: а) під час відпрацювання особливостей організації партнерських відносин психолога з учителями; б) запобігання емоційному вигоранню вчителя; в) профілактика шкідливих звичок.

Таким чином, проведений аналіз теоретичної літератури, викладання лекційного матеріалу та проведення практичних занять з використанням інтерактивних методів навчання дозволяє нам зробити наступні висновки:

1. Інтерактивні методи ґрунтуються на діалозі не лише між викладачем і студентом, а й між самими студентами.

2. Доцільність вибору певного методу залежить як від поставленої мети, так і від вивчаємої дисципліни.

3. Застосування інтерактивних методів навчання значно поліпшує пізнавальну активність студентів, що позначається на ефективності засвоєння певного навчального матеріалу.

Використання інтерактивних методів сприяє не лише набуттю певних знань і навичок, але й розвитку професійного мислення студентів-психологів, зокрема, рефлексії, творчості, передбаченню, критичному аналізу проблемних ситуацій.

С.А.Маничева. – СПб, 2000.

4. Сурмин Ю. Методологічний аналіз ситуацій. – К., 1999.

5. Цибух Л.М. Превалюючи стилі мислення студентів-психологів у залежності від року навчання // Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України – К., 2006. – Вип.28.

– С.351 – 358.

Подано до редакції 22.02.08

РЕЗЮМЕ

У статті розглядаються інтерактивні методи методів на професійне мислення студентів – навчання, можливість їх використання під час психологів. лекційних і практичних занять, а також вплив цих

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, інтерактивні вправи, професійне мислення, ділові ігри, проектування.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются интерактивные влияние этих методов на профессиональное методы обучения, возможность их использования во мышление студентов – психологов. время лекционных и практических занятий, а также

Ключевые слова: интерактивные методы обучения, интерактивные упражнения, профессиональное мышление, деловые игры, проектирование.

SUMMARY

The article describes some interactive methods of author raises the question of influence of these methods teaching and demonstrates ways of their use at lectures on professional thought of future psychologists. and practical classes at the institute of psychology. The

Keywords: interactive methods of teaching, interactive exercises, professional thought, business games, planning.
